

בס"ד. שיחת ש"פ חיי שרה, מבה"ח כסלו, ה'תשכ"ב.

בלתי מוגה

א. הענין המדובר בהתחלת פרשת השבוע, "ויהיו חיי שרה גו",
 "שע"י בשורת העקידה .. פרחה נשמתה כו"י¹ — מובא במאמר של
 אדמו"ר הזקן שהגיע מן המיצר אל המרחב (ד"ה ביום השמיני עצרת
 תהי' לכם² שנאמר בשמח"ת³) בנוגע לענין השמחה:

ענין השמחה, עד לאמיתית השמחה, שזוהי השמחה היותר עמוקה
 — הו"ע של אור חוזר מלמטה למעלה, ועד לכליון באופן של כלות
 הנפש לגמרי.

והדוגמא לזה היא משרה, שמצד גודל השמחה שהי' אצלה —
 שהרי בתחילה היתה אצלה הידיעה אודות הציווי דעקידת יצחק,
 "והעלהו שם לעולה"⁴, ואח"כ היתה אצלה הידיעה מן הקצה אל הקצה,
 שתמורת העקידה הי' הציווי "אל תשלח ירך אל הנער ואל תעש לו
 מאומה"⁵, אלא ישאר בשלימות לגמרי — נעשה אצלה תנועה של אור
 חוזר וכליון, ולכן פרחה נשמתה.

וכן הוא גם ב"זמן שמחתנו", בחג הסוכות בכלל ובשמחת תורה
 בפרט:

ב"מים נוראים" שבהמשך לחודש אלול, אזי ישנו המעמד ומצב
 ד"בהמצאו" ו"בהיותו קרוב"⁶, ומצד זה הנה גם "שמים לא זכו בעיניו"⁷,
 "ובמלאכיו ישים תהלה"⁸.

ולכן, כאשר לאחרי כן מתקבלת הידיעה ש"יהיו לך לבדך ואין
 לזרים אתך"⁹ — הרי זה מעורר שמחה גדולה בתנועה של אור חוזר, ועד
 שנעשית העלי' לעצמותו ית', שזהו מ"ש¹⁰ "וישמחו בך", בך בעצמותך.
 וזהו גם מ"ש ("וישמחו בך כו") מקדשי שמך", שפירושו שהם

(6) ישע"י נה, ו. וראה ר"ה יח, א. וש"נ.
 (7) איוב טו, טו.
 (8) שם ד, יח.
 (9) משלי ה, יז. וראה תו"מ סה"מ תשרי
 ע' פב. וש"נ.
 (10) נוסח התפלה דיו"ט.

(1) פרש"י ריש פרשתנו (כג, ב).
 (2) מאמרי אדה"ז על פרשיות התורה
 והמועדים (כרך ב) פינחס ע' תרפו.
 (3) פ"ד (לעיל ע' 117).
 (4) וירא כב, ב.
 (5) שם, יב.

פועלים עילוי בבחי' השם, וא"כ, צריכים להגיע למעלה מבחי' השם — שזהו "וישמחו בך", בעצמותך, ועי"ז הרי הם "מקדשי שמך".
 ושמחה זו — השמחה דשמח"ת, שעלי' נאמר "וישמחו בך", בעצמותך, ועי"ז נעשים "מקדשי שמך" — נמשכת גם על כל השנה כולה.

ב. והנה, אע"פ שכיון שמיתת שרה היתה מצד סיבה צדדית, נמצא לכאורה שנחסרו שנותי' — הנה על¹¹ הפסוק "ויהיו חיי שרה וגו'", מביא המדרש¹² מ"ש¹³ "יודע ה' ימי תמימים וגו'", ומפרש: "כשם שהן (הצדיקים — שנזכרו בפסוק שלפנ"ז¹⁴) תמימים כך שנותם תמימים", ומביא דוגמא משרה, ששנותי' היו תמימים, שלא נחסר מאומה מהשנים שנקצבו לה.

ובהקדמה — שלכאורה צריך להבין: הרי היו הרבה צדיקים וצדקניות לפני שרה ולאחרי', שגם שנותיהם היו תמימים, ומדוע מביא המדרש דוגמא משרה דוקא?

והתירוץ בפשטות: כל הצדיקים, כיון שקיימו הציווי "ועבדתם את ה' אלקיכם"¹⁵, שעבדו תמיד את ה' — שילם הקב"ה את גמולם בברכה שנאמרה על זה: "את מספר ימיך אמלא"¹⁶, ונתן להם שנים מלאים ושלמים, ולכן אין חידוש בכך ששנותיהם היו תמימים (ואותם צדיקים שבגלל סיבה צדדית החסירו מהשנים שנקצבו להם, הי' חסר אצלם בשלימות מספר שנותיהם¹⁷); אבל שרה, שנפטרה פתאום בגלל סיבה צדדית — "פרחה נשמתה" מהבשורה ע"ד עקידת יצחק¹⁸ — הרי זה חידוש שבכל זאת היו שנותי' תמימים.

ג. אמנם, כיון שכל הענינים שבתורה הם בדיוק, בהכרח לומר, שהטעם שהמדרש מביא דוגמא משרה, אינו רק בגלל החידוש שבדבר, שסיבה צדדית לא פגעה בהענין ד"שנותם תמימים" (שעי"ז לא ניתוסף

14 פסוק יז.

15 משפטים כג, כה.

16 שם, כו.

17 ראה ב"ר פס"ג, יב: "ה' שנים שמונע הקב"ה מחייו".

18 מבשורה המצערת שנעקד (ב"ר פנ"ח, ה. וראה פדר"א פל"ב), או מרוב שמחה (כפירוש ריב"א עה"ת — ומביא דוגמא מכתובות סב, ב — או כמסופר בספר הישר).

11 מכאן ועד סוסי"ג — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש ח"ג ע' 772 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

12 ב"ר פנ"ח, א. וראה גם לקו"ש ח"ב ע' 92 ואילך. מכתב כ"ח מ"ח שנה זו (אג"ק חכ"ב ע' לד ואילך).

13 תהלים לז, יח.

מאומה בהבנת הענין עצמו), אלא גם, ובעיקר, בגלל שתוכן הענין ד"שנותם תמימים" יש לו שייכות מיוחדת לשרה, יותר מאשר לשאר הצדיקים.

גם צריך להבין, מהי כוונת המדרש באמרו "הן (הצדיקים) תמימים": אי אפשר לומר שהכוונה היא לעבודתם בקיום התומ"צ — שהרי הדבר מובן מעצמו מזה שנקראים "צדיקים", אפילו לפי הפירוש הפשוט בשם "צדיק", ובפרט כפי שהתואר "צדיק" מבואר בתניא¹⁹. ועכצ"ל שכוונת המדרש בתואר "תמימים" היא למעלה נוספת על עבודתם בקיום המצוות. וצריך להבין מהי המעלה ש"הן תמימים"?

זאת ועוד: כאשר התורה משווה שני ענינים, אין זה בגלל שייכות מקרית, אלא בגלל שענין אחד קשור או שהוא סיבה לענין השני. ולכן, כאשר המדרש אומר "כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים", הרי מובן, ש"הן תמימים" שייך או מביא שיהיו "שנותם תמימים". ולכאורה, העובדה שהיו צדיקים ועבדו עבודתם בקיום המצוות, היא סיבה מספקת שיהיו "שנותם תמימים" (וכאמור לעיל, שע"י "ועבדתם את ה' אלקיכם" מקבלים את השכר ש"את מספר ימיך אמלא"). וצריך להבין, מדוע מקשר המדרש הענין ד"שנותם תמימים" עם העובדה "שהן תמימים"?

ד. ויובן בהקדם מאמר המדרש²⁰ על הפסוק²¹ "ואברהם זקן בא בימים" (שבהמשך הפרשה): "יש לך אדם שהוא בזקנה ואינו בימים, בימים ואינו בזקנה, אבל כאן זקנה כנגד ימים וימים כנגד זקנה". כלומר, שיכול להיות אדם שיהי' אצלו רק אחד מן השתים: "זקן" או "בא בימים", ואילו לאברהם היו שני הענינים: "זקן" ו"בא בימים".

מפרשי המדרש הפשטנים מסבירים²², שיכול להיות שאדם יהי' "זקן" ולא "בא בימים" — כמו ר' אלעזר בן עזרי' שהי' "זקן" בגיל י"ח שנה²³, וכמו"כ יכול להיות "בא בימים" ללא "זקנה", שבהיותו זקן בשנים הי' נראה כמו צעיר.

אבל לפי פירוש זה אינו מובן: שתי המעלות "זקן" ו"בא בימים" הם לכאורה מעלות חיצוניות צדדיות שאינן מבטאות את גדלותו של אברהם אבינו: "אחד הי' אברהם"²⁴ (היחידי בזמנו שעבד לה' אחד);

19) פ"י.

20) ב"ר פנ"ט, ו.

21) פרשתנו כד, א.

22) פ"י מהרד"ו.

23) ברכות כח, א.

24) יחזקאל לג, כד. וראה פירוש הצ"צ

ע"פ זה (נעתק בסה"מ ה'שי"ת ע' 144. סה"ש

תש"ד ס"ע 72).

הראשון ש"התחיל להאיר"²⁵ את העולם באלקות; ובו התחילה התקופה ד"שני אלפים תורה"²⁶ (ללמוד ולהפיץ תורה בעולם). אבל מזה שהתורה מציינת את אברהם בשתי מעלות אלו, מובן, שבהם מתבטאת גדלותו המיוחדת של אברהם אבינו.

ה. אודות המעלות ד"זקן" ו"בא בימים" מפרשים רז"ל: "זקן — זה שקנה חכמה"²⁷; "בא בימים" — שבא עם כל הימים²⁸, שלא הי' חסר יום אחד שבו לא קיים אברהם מצוות (כפי שהי' ענין המצוה בזמנו, קודם מתן-תורה).

כלומר, ששתי המעלות נחלקים לשני סוגים שונים: המעלה ד"זקן" שייכת לשלימות נשמתו, שקנה חכמה בנפשו. והמעלה ד"בא בימים" מתבטאת בכך שפעל והמשיך בהימים, שמילא כל יום במצוות.

ועפ"ז מובן הדיוק "בא בימים", שכל יום מלא במצוות: אילו קיום המצוות הי' נוגע רק לשלימות נשמתו, אזי לא הי' חילוק אם מקיים מצוות בכל יום בפני עצמו, או שמקיים אותו מספר מצוות רק במשך יום אחד מכל הימים, כי בשייכות לנשמתו ישנו כל מספר המצוות. ולכן בהכרח לומר שהמעלה ד"בא בימים" היא לפעול בהימים, ומשום זה צריך כל יום להיות מלא מצוות.

ו. ובפרטיות יותר²⁹:

בביאור מאמר הזהר ע"פ "ואברהם זקן בא בימים", "באינון יומין עילאין כו"³⁰ — מבואר בתו"א בפרשתנו ובארוכה יותר בפ' משפטים³¹, שה"יומין" הם לבושים שנעשים לנשמה מקיום התומ"צ בכל יום, ואם חסר יום א' בלא מצוה, חסרא לבושא כו'.

והענין בזה³⁰ — שכדי שהנשמה שהיא בבחי' נכרא תוכל "לחזות בנועם הוי"³¹, יש צורך ב"לבושים" שהם בבחי' ממוצע, שיש בו ב' הענינים: מחד גיסא — הרי זה לבוש המעלים, ולאידך גיסא — יש לו שייכות ל"נועם הוי", שלכן יכולים על ידו "לחזות בנועם הוי". וזהו

פרשתנו טז, א. משפטים עה, ד. עט, ב. יהל אור עה"פ תהלים קלט, טז (ע' תקכו).

29) סעיף זה — מהנחה בלתי מוגה.
30) בהבא לקמן — ראה גם ד"ה ואברהם זקן דמוצאי ש"פ חיי שרה תשל"ח (תו"מ סה"מ חשון ע' שז ואילך). וש"נ.

31) תהלים כז, ד.

25) שמו"ר פט"ו, כו. וראה ב"ר פ"ב, ג.

26) ע"ז ט, א.

27) קידושין לב, ב (וכגירסת התו"כ (קדושים יט, לב), וכבפרש"י — לי' נוטריקון. וכפי שמדייק בזה בטעמי מצות ס"פ קדושים — כי הוא נקרא זה).

28) ראה זח"א קכט, א. רכד, א. תו"א

ענין לבושי המצוות, שיש בהם ב' קצוות: מצוות — הם רצון העליון, שהוא בבחי' בל"ג; ולאידך גיסא — נתלבשו המצוות בדברים גשמיים, ולכן הרי הם הממוצע שעל ידם יכולים "לחזות בנועם הוי"ו".

אמנם, לאחר הביאור בתו"א הנ"ל, כותב הצ"צ ברשימותיו לתהלים על הפסוק "ימים יוצרו"⁵, ש"אינו מובן כ"כ הטעם" שלבושי המצוות קשורים עם הימים דוקא, דלכאורה, הן אמת שיש צורך בענין הלבושים, אבל, מהו ההכרח שצריך לקיים מצוה בכל יום דוקא, ומה בכך שיחסיר יום אחד, ולמחרתו יקיים מצוות ב"פ ככה?
ומבאר הצ"צ, "ואפ"ל משום .. שצריך לכבס הלבושים .. דאל"כ .. הם מטונפים, שיש מצוה שלא לשמה כו",

[והיינו, דכיון שהמצוות נתלבשו בדברים גשמיים, לכן יכולים להתדבק בהם פניות כו'. ועד"מ בגשמיות, שדבר חלק לא נדבק בו פסולת, אבל דבר שיש בו חריצים כו', אזי נדבק בו פסולת. ודוגמתו בנמשל, שאילו היו המצוות ברוחניות, כמו שהם למעלה, אזי לא היו יכולים להתדבק בהם פניות, ורק מפני שנתלבשו בגשמיות, יכול להיות שיהי' קיומם מצד פניות כו'],

ומובן, שכאשר הלבושים הם מטונפים, אזי אי אפשר על ידם "לחזות בנועם הוי"ו".

וזהו מ"ש רבינו הזקן בתניא³² בענין לבושי המצוות, שזהו "כמשל הרואה בשמש דרך עששית זכה ומאירה וכו'", כי, כאשר העששית היא עכורה, אזי אי אפשר לראות על ידה את אור השמש.

וכדי לפעול שיהי' קיום המצוות ללא פניות — הרי זה ע"י עבודת התפלה שבהתחלת היום, כי תפלה בכלל הו"ע הביטול, ובפרט תפלת שמו"ע שבה עומד האדם בביטול במציאות, "כעבדא קמי מרי"³³, וכאשר הוא בטל במציאות, אזי לא שייך שיהיו אצלו פניות כו'.

ונוסף על פעולת התפלה שלא יהיו פניות מכאן ולהבא, מבטלת התפלה גם את הפניות שהיו לפנ"ז — שהרי התפלה היא "סולם מוצב ארצה"³⁴, החל מההכנה לתפלה בק"ש על המטה ותיקון חצות, שהו"ע תרומת הדרשן³⁵, וע"י השפלות דקשעהמ"ט ותיקון חצות, מבטלים את הישות והפניות שהיו לפנ"ז.

(34) ויצא כח, יב.

(35) ראה סה"ש תש"ג ע' 126.

(32) אגה"ק סכ"ט (קמט, א).

(33) שבת יו"ד, א.

ומכל זה מובן ש"בא בימים" הו"ע בירור הניצוצות דנפש הבהמית, ואילו הענין ד"זקן זה שקנה חכמה" הוא בנוגע למעלת מדריגת נפש האלקית.

ז. וביאור הענין:

כללות החילוק בין תורה למצוות הוא³⁶ — שהתורה, חכמתו של הקב"ה, ענינה שכל ורוחניות, ועי"ז שיהודי לומד תורה, ניתוסף שלימות בנפשו; ואילו המצוות שנתלכשו בדברים גשמיים — ענינם אינו כ"כ בשביל שלימות נפשו, אלא בעיקר בשביל להאיר את העולם הגשמי, לעשות מהעולם דירה לו יתברך בתחתונים.

ולכן, כשמדובר אודות חכמה (תורה), נאמר הלשון "שקנה חכמה", היינו, שהוא השיג והכניס חכמת התורה בנפשו; וכאשר מדובר אודות מצוות, נאמר הלשון "בא בימים", כיון שע"י קיום המצוות פועלים זיכוכ בעולם הזה, והרי העולם הוא בגדר הזמן — "ימים".

ובדיוק הלשון "ימים" כוונתו להדגיש גשמיות כזו שהיא תחת שינויי הזמן (שענין שינויים הוא עיקר ענין הזמן) — שהרי ישנם דברים גשמיים שהם "חזקים כיום הבראם"³⁷, כמו צבא השמים, השמש והירח וכיו"ב, שהזמן אינו פועל שינויים בחוזק שלהם, אלא הם תמיד באותו חוזק כמו ביום שנבראו. וגם בארץ ישנם דברים שהם נצחיים, כמו המשכן³⁸, הארון ושמן המשחה³⁹ שעשה משה רבינו, שנגנזו והם לעולם בשלימות; אבל עיקר כוונת הבריאה היא לעשות דירה להקב"ה בתחתונים, "שאינן תחתון למטה ממנו"⁴⁰, בדברים היותר תחתונים שהם תחת שינויי הזמן — שזוהי ההדגשה ד"בא בימים".

ח. וזו היתה גדלותו של אברהם אבינו, שאצלו היו שתי המעלות יחדיו: "בזקנה" (שלימות שלו) ו"בימים" (פעולה בעולם), אף שהם שני סוגים שונים ומנוגדים, ואין הכל יכולים לאחוז בשתי המדריגות יחדיו. מסופר בספר מגיד מישרים⁴¹, שהובטח לבית-יוסף שיזכה להשרף

(39) כריתות ה, ב. רמב"ם פ"ד מהלכות בית הבחירה ה"א.

(40) תניא רפ"ו.

(41) ר"פ בראשית סד"ה הלא לך למנדע, ופ' אמור ד"ה אח"כ פ' לי, ופ' בחוקותי ד"ה ביום הנזכר. ובכ"מ. וראה גם לקו"ש חכ"א ע' 176 ובהערות. וש"נ.

(36) ראה תניא פכ"ג ופ"ז. אגה"ק סו"ס כ.

(37) ראה ירושלמי ברכות פ"א ה"א. ונתבאר בארוכה בס' החקירה להצ"צ בהקדמה (הוא ד"ה שאו מרום עיניכם. נדפס בהוספות לס' הנ"ל) ובח"א פ"ג. המשך מים רבים תר"ו פל"ג.

(38) סוטה ט, א.

על קידוש השם, אבל מצד איזו סיבה לא זכה לכך לפועל. ומובן, שאילו הי' זוכה ליהרג על קידוש השם — שזהו ענין שנוגע לנפשו ("זקן") — לא היתה לו אפשרות לחבר את השלחן-ערוך, שממנו יצאה הוראה לכל ישראל (ואז הי' מישהו אחר מחבר את השלחן-ערוך); ולפועל חיבר הוא את השלחן-ערוך — פעולה בעולם ("בא בימים") — אבל לא זכה למסירות-נפש, שזהו ענין שנוגע יותר לשלימות נפשו, ולכן הרי זה נחשב לעונש עבורו.

ואילו אצל אברהם אבינו היו שתי המעלות בשלימות, הן בעבודה עם עצמו והן בעבודה להאיר בעולם, כנ"ל מדברי המדרש שאברהם "התחיל להאיר".

ט. עפ"ז יובן גם מאמר הגמרא הנ"ל שמאברהם אבינו התחילו "שני אלפים תורה", כי:

בעבודת אברהם התחילה ההכנה למתן-תורה, כמדובר כמ"פ בפירוש "מעשה אבות סימן לבנים"⁴², שעבודת האבות — שהראשון שביניהם הוא אברהם — היתה הכנה למתן-תורה.

החידוש של מתן-תורה הוא — לחבר ולאחד מעלה ומטה, כדאייתא במדרש⁴³: "משל למה הדבר דומה, למלך שגזר ואמר בני רומי לא ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי, כך כשברא הקב"ה את העולם גזר ואמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם"⁴⁴, כשביקש ליתן התורה, בטל גזירה ראשונה ואמר התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים וכו' — קודם מתן-תורה היתה גזירה שהשמים יהיו בפני עצמם והארץ תהי' בפני עצמה, והיינו, שרוחניות וגשמיות לא יהיו קשורים זב"ז, ובמתן-תורה ביטל הקב"ה גזירה זו, ונתן כח — ע"י קיום המצוות — לחבר ולייחד שמים וארץ.

וההכנה לחיבור מעלה ומטה במתן-תורה, התחיל אברהם אבינו עי"ז שבעבודתו התאחדו מעלה ומטה: מעלה — העבודה שנוגעת לשלימות נשמתו ("זקן"), ומטה — העבודה לפעול בגשמיות ("בא בימים").

הצדיקים שהיו קודם אברהם אבינו, ב"שני אלפים תוהו"⁴⁵ (אלפים שנה הראשונות לבריאת העולם, שהיו בכחינת "תוהו", ללא הענין דמתן-

43) שמו"ר פי"ב, ג.

44) תהלים קטו, טז.

42) ראה לקו"ש ח"ג ע' 758, ובהמצויין

סם.

תורה, ואפילו לא ההכנה לזה), היתה עבודתם רק בקו אחד⁴⁵ משני סוגי העבודה (כידוע שבמדות דתוהו⁴⁶ לא היתה התכללות; כל מדה האירה בפני עצמה, ולא נתנה מקום לזולתה): העבודה ד"זקן" בלבד (כמו בן עזאי, שעבודתו היתה באופן דתוהו, ולא "לשבת יצרה"⁴⁷, שאמר⁴⁸ "נפשי חשקה בתורה", הוא התמסר ללימוד התורה בלבד, ולא רצה להתעסק עם העולם), או העבודה ד"בא בימים" בלבד⁴⁹. ורק אברהם אבינו חיבר בעבודתו את שני הקוין ביחד.

ולכן מבאר ומדגיש המדרש את שני המעלות אצל אברהם דוקא — הגם שהמעלות ד"זקן בא בימים" ביחד היו גם אצל יהושע ודוד (כמובא במדרש שם) — כיון שאברהם הוא הראשון שקבע הדרך לחבר את שני הקוים, ובו התחילו "שני אלפים תורה", שסדר התורה הוא לאחד ולכלול קוים שונים, כמ"ש הרמב"ם⁵⁰: "כל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם", והרי ענין השלום הוא חיבור והתכללות ענינים כאלו שיש צורך לעשות שלום ביניהם.

י. וכמו כל סיפורי התורה, הנה גם הסיפור "ואברהם זקן בא בימים" מהוה הוראה⁵¹ בעבודתנו:

ישנם כאלו שרודפים תמיד רק לפעול בעולם, ושוכחים על הנעשה עמהם; ולעומת זאת, ישנם כאלו שרודפים תמיד רק לרכוש קנינים עבור נפשם, ותמיד עסוקים הם עם עצמם — שהרי ככל שירכוש האדם קנינים נפשיים יותר, ירגיש יותר את הכאב ממה שחסר לו עדיין, "ויוסיף דעת יוסיף מכאוב"⁵², ו"מי שיש לו מנה רוצה מאתיים"⁵³, גם בקניני הנפש — ואינם עוסקים להאיר את הסביבה שלהם⁵⁴.

ר"פ משפטים)), וכיון שאין החכמה (אור) בקנין אצלם, פשיטא שאין יכולים להמשיכה באופן ודרגא דקנין בעולם, כי אם בהתלבשות והעלמות וכו', וה"ז אפילה עדיין.

50) סוף הלכות חנוכה.

51) ראה זח"ג נג, ב.

52) קהלת א, יח.

53) ראה קה"ר פ"א, יג. פ"ג, יו"ד. ש"ע"ת לר"י ב, כז. רמב"ן ובחיי סוף פרשתנו. ועוד.

54) ובכללות הרי זה שני הסוגים שבבני: מארי תורה ומארי עובדין טבין; או בלשון החסידות: יושבי אוהל ובעלי עסק (מהנחה בלתי מוגה).

45) ובלשון הידוע (זח"ג כזו, ב) — קיומא דחד סמכא (מהנחה בלתי מוגה).

46) ראה ד"ה והארץ היתה תהו תקס"ח (סה"מ תקס"ח ח"א בתחלתו). לקו"ת אמור ביאור ע"פ והניף (לז, ג ואילך).

47) ישע"י מה, יח.

48) יבמות סג, ב.

49) ואין זה סותר למרו"ל (ראה ב"ר פ"ב, ג) "עד אברהם ה' העולם מתנהג באפילה", אף שגם בשני אלפים תהו היו צדיקים שעיקר עבודתם ה' להאיר את העולם — דכיון שה' חסר להם בהעבודה ד"זקן שקנה חכמה" (דבקינן, הדבר הוא כמו שהוא בכל תקפו וכו', ורק שיצא מרשות לרשות (עיין תו"א

ועל זה היא ההוראה ד"זקן בא בימים" — שצריכים להיות שני הקוין ביחד, כי, כאמור, הסדר בתורה הוא יחוד והתכללות.

יא. אמנם, הגם שצריכים להיות שני הקוים, מ"מ, מטילה תורת החסידות את עיקר ההדגשה על העבודה ד"בא בימים".

ויובן ע"פ המבואר בתורת החסידות בפירוש מאמר רז"ל⁵⁵ "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא", כי, "חיי העולם הבא", ככל שתגדל מעלתם, הרי זה רק התענוג שיש לנבוא, ואילו מהעבודה בתשובה ומעשים טובים יש תענוג לבורא, ותענוג הבורא הוא למעלה באין ערוך מתענוג הנבוא, כיון שנבוא אין לו ערך כלל לגבי בורא, ולכן יפה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל התענוג בעולם הבא.

ועד"ז אין ערך לעבודה ד"זקן" (שלימות נפשו) לגבי העבודה ד"בא בימים", שהרי דוקא ע"י העבודה בעולם נשלמת הכוונה דדירה בתחתונים, ודבר זה מביא תענוג לבורא.

ולכן תבעו הרביים כ"כ את השלמת הכוונה העליונה דוקא בענינים תחתונים ביותר, ועד לענינים גשמיים שנופלים תחת שינויי הזמן ביותר. ותכלית ועיקר העבודה דדירה בתחתונים היא בזמן הזה הרבה יותר מאשר בעבר: דוקא עתה, בזמן של חושך והעלם, ובפרט במדינה זו, שרודפים אחר הגשמיות, וגשמיות כזו שעומדת תמיד בשינויים, ועד שהדבר מתבטא אפילו גם⁵⁶ בלבושים, שכל יום צריכים לבוש אחר, ואם אין עושים כן, חושבים שחסר בשלימות — הנה דוקא כאן ועתה עיקר העבודה לעשות מהענינים שעומדים ביותר בשינויים, דירה וכלי ל"אני הוי' לא שנית"י⁵⁷.

יב. העבודה ד"בא בימים" צריכה להיות לא רק בנוגע להתעסקות עם הזולת, אלא גם בנוגע להתעסקות עם עצמו:

לכל יהודי יש מצוות מסוימות שמקיימם בתמידות ובעקביות: אצל אחד הרי זו מצות הצדקה, שרגיל בה יותר; אצל השני הרי זו מצות קריאת-שמע שמקפיד עלי' תמיד, ואצל השלישי הרי זו מצוה אחרת. אבל יש מצוות שיהודי אינו מקיימם תמיד בשוה, אלא הם משתנים אצלו מזמן

(55) אבות פ"ד מ"ז. וראה המשך וככה (56) ראה רד"ה מזמור שיר חנוכת (לקו"ת תרל"ז פי"ב. ס"פ ברכה).

(57) מלאכי ג, ו.

לזמן, ולא כל הזמנים שוים. על מצוות אלו צריך להתייגע רבות כדי לקיימם כדבעי.

וא"כ יכול לחשוב: לשם מה עלי להתייגע על ענינים שאינם מתקיימים אצלי? מוטב להשקיע את היגיעה וההשתדלות בענינים שיש להם קיום אצלי, ועל ידם אוכל לפעול יותר.

ויתירה מזה: כיון שמצוות מסוימות הם אצלו באופן של קיום יותר וללא שינוי, הרי זה (לכאורה או באמת) ראוי שהם קשורים בעומק יותר בנקודת נפשו, נקודת היהדות שהיא למעלה משינויים, וא"כ, השכל מחייב שכדאי יותר לנצל את הכחות עבור הענינים הקשורים עם נקודת נשמתו.

אבל יש לנו ההוראה, שעיקר העבודה היא — "בא בימים"; דוקא ע"י העבודה בהדברים שעומדים בשינויים, משלימים את הכוונה דדירה בתחתונים.

וכדאיאתא בכתבי האריז"ל ומבואר בחסידות⁵⁸, שכל נשמה יש לה מצוה מיוחדת, תפקיד ומשימה לפעול ענינים מיוחדים, שע"ז נשלמת תכלית ירידתה בעולם הזה. ומזה גופא שענינים מסוימים באים אצלו בקושי, מוכח, שבהם דוקא מתבטא עיקר תפקידו; כיון שזהו עיקר תפקידו, נעמד היצה"ר בתוקף יותר כנגדם, שלא לאפשר את קיומם⁵⁹.

וזהו שתובעים מכל יהודי: אין לו להתיימשך מכך שענינים מסוימים של תורה ומצוה אינם עקביים דיים אצלו, ומזמן לזמן מרגיש בהם חלישות; ואפילו אם נופלים לו ח"ו ספיקות בענינים של אמונה, גם מזה אין לו להתיימשך, אלא אדרבה, עליו להתייגע לחזק את כל הענינים שמשתנים אצלו. וכאשר יעשה כן, בודאי יסייעו לו מלמעלה.

יג. ועתה יתבאר לשון מאמר רז"ל "כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים", וגם מעלת התואר "תמימים" על התואר "צדיקים"⁶⁰:

"צדיקים" — יכולים לקרוא גם לאלו שעובדים עבודתם בקיום התורה ומצוות רק בקו אדום, כפי שהי' ב"שני אלפים תוהו". אבל החידוש

⁵⁸ "תמים לבריות צדיק אצל הקב"ה". ובספירות: צדיק עליון או צדיק תחתון. תמים — ספירת המלכות; כנס"י כונסת כל הספירות שלמעלה הימנה. וראה שיחת כ"א כסלו תער"ג (סה"ש תורת שלום ע' 178 ואילך) — שהוא לכאורה באופן אחר מהנ"ל.

⁵⁹ אגה"ק סוס"ז. שיחת שושן פורים ה'ש"ת (סה"ש קיי"ק ה'ש"ת ע' 22). קונטרס י"ב תמוז ה'תש"ח (בסה"מ תש"ח ע' 240).
⁶⁰ ראה גם לקו"ש ח"ג בתחלתו. תו"מ ח"כ ע' 129. וש"נ.
⁶¹ להעיר מפ"י הריטב"א ע"ז ו, רע"א:

בתואר "תמימים" הוא — שעבודתם היא בשלימות, בשני הקוים ביחד, שזהו הסדר שהתחיל ב"שני אלפים תורה".

ועפ"ז מובן גם ש"הן תמימים" הוא סיבה לכך ש"שנותם תמימים": כשם ש"הן תמימים", שעבודתם היא תמימה, והם משלימים ומאחדים את שני הקוים שהם מנוגדים זל"ז — כך גם "שנותם תמימים", שגם "שנותם" (שנה מלשון שינוי⁶¹), הענינים הכי תחתונים שמשנתנים — עושים אותם תמימים.

ולכן מתארים חז"ל את שרה (בפטירתה) במעלה ד"תמימים" — כי, מאברהם ושרה התחילה ההכנה למתן-תורה, "שני אלפים תורה", סדר העבודה בתורה תמימה, שלימות והתאחדות של קוים שונים.

וזה מתאים גם עם הפירוש הפשוט המוזכר לעיל (ס"ב), שהטעם שהמדרש מספר שאצל שרה היו שנים תמימות הוא בגלל החידוש שהגם ש"פרחה נשמתה" בגלל בשורת העקידה, מ"מ היו שנותי תמימות — שכן הוא גם בפנימיות הענין, כמדובר לעיל: "פרחה נשמתה", שהיא תנועה של כליון, יציאה מהעולם ומשיכה למעלה — אין זה בסוג ד"בא בימים", פעולה בעולם, אלא בסוג ד"זקן שקנה חכמה"; ולכן מדגיש המדרש, שאעפ"כ, הנה ביחד עם זה היו גם שנותי תמימות — העבודה ד"בא בימים".

*

יד. עפ"ז יובן גם מ"ש אדמו"ר הזקן במאמר או אגה"ק⁶², וז"ל: "להבין עצה היעוצה שלא יפול לב האדם עליו בראותו שאחר עסקו בתורה ותפלה לא נהפך לאיש אחר. והענין, כי באמת גוף האדם הוא בשיקוצו כמקדם, והוא כמו למשל בית חשוך ואפל שאי אפשר להפריד החושך ממנו ולגרשו כי אם ע"י שמדליקין בו נר, כך ע"י התומ"צ מאיר בו בשעת מעשה וכו'".

ולכאורה אינו מובן:

(א) כיצד אפשר לומר שכל פעולת האור דתומ"צ היא רק לפי שעה, בעת קיום המצוה בלבד, ואינה פעולה פנימית, שבפנימיותו לא נשתנה כלל?

(ב) אם אכן אין זו פעולה פנימית, שבפנימיותו לא נשתנה כלל, ורק

61) עבוה"ק ח"ד פי"ט. סי"ד. ולאח"ז במאמרי אדה"ז הקצרים ע'
62) נדפס במאה שערים (אמרי קודש) תקנד ואילך. וראה גם תו"מ ח"ט ע' 132.

בעת קיום המצוה מאיר האור לפי שעה — הרי צריך להצטער על זה ("עס דאַרף אים טאַקע יע פאַרדריסן"), שהרי ידוע שתכלית העבודה היא לשנות טבע מדותיו⁶³, וכיון שאצלו לא נפעל ענין זה, צריך להצטער על כך?

ומ"ש רבינו הזקן שם ש"העצבות היא מגדלות כו" (מצד ישות וגסות, שאינו מכיר את מקומו) — אינו מוכן: כיון שהתומ"צ צריכים בודאי לפעול בפנימיות, הרי כאשר התומ"צ אינם פועלים פעולתם, ולא ירע לבבו כלל מזה, אזי יוכל לבוא לידי קלות ח"ו (ע"ד מ"ש בתניא בתחלתו)?

טו. ויש לומר הביאור בזה, ע"פ משנת"ל בענין "בא בימים", שהעבודה צריכה להיות בדברים המשתנים, ודוקא עי"ז נשלמת הכוונה דדירה בתחתונים:

לאמיתתו של דבר נפעלה ע"י התומ"צ פעולה פנימית, אלא, שהוא לא רואה זאת בגלוי, ואצלו נמשכת העבודה מתוך קשיים, וטעם הדבר — כיון שסדר העבודה צריך להיות באופן ד"בא בימים", במעמד ומצב של שינויים, שע"י דוקא נשלמת הכוונה דדירה בתחתונים.

ולכן דורשים ממנו להיות בשמחה — מצד שני ענינים:

(א) מזה גופא שביכלתו להאיר את ביתו החשוך, אפילו לפי שעה, צריך להיות בשמחה, שהרי גופו מצד עצמו הוא כמו מרתף שהאוויר שבו גס, ואי אפשר להדליק בו נר אפילו לפי שעה, כיון שעובי החושך מכבה את הנר, ומה שביכלתו להאיר את גופו אפילו לפי שעה, הרי זה מתנת חנם מהקב"ה, ולכן צריך להיות בשמחה.

(ב) האמת היא שנעשה שינוי גם בפנימיותו, אלא שאין זה ניכר על אתר, כיון שסדר העבודה צריך להיות באופן ד"מעט מעט אגרשנו"⁶⁴, ואי אפשר לדלג מן הקצה אל הקצה; רק ענין התשובה הוא בדרך דילוג מן הקצה אל הקצה, אבל בנוגע לעבודה בכחות פנימיים, צריך להיות הסדר באופן ד"מעט מעט אגרשנו".

דבר ברור הוא שכל פסוק שלומדים בתורה וכל מצוה שמקיימים, הרי זה מחליש ומקטין את החושך, אלא שהוא אינו מרגיש זאת; היצה"ר מפתה אותו ופועל שלא יראה שהחושך נתמעט. אך הכוונה הפנימית בזה היא — בכדי שהעבודה תהי' בדברים המשתנים, "בא בימים", כנ"ל.

64) משפטים כג, ל.

63) ראה לקו"ד ח"א נו, א ואילך.

וכאמור לעיל, שתובעים מיהודי לעבוד עבודתו בדברים המשתנים דוקא, הן בנוגע לעצמו, והן בנוגע להאיר את העולם, דוקא במקומות אלו שתחת גדרי שינוי הזמן, וכאשר טוען שאינו שייך לזה, ואינו אוהז בזה, שהרי הנה מקיים מצוה, ולפתע רואה שהחושך אצלו בתקפו, ועד שיתכן שיפלו לו ספיקות באמונה ח"ו (כנ"ל סי"ב) — אומרים לו שלא יתפעל מזה; דבר ברור הוא שכל פסוק בתורה וכל מצוה פועלת תוספת אור בפנימיותו, ומה שאינו מרגיש זאת, הרי זה לפי שכן הוא סדר העבודה כנ"ל, ולכן אין לו להתפעל מהספיקות כו', כי אם לעבוד עבודתו במעשה בפועל, "המעשה הוא העיקר"⁶⁵, וכאשר יעשה עבודתו במעשה בפועל, שהוא העיקר, הרי זה יפעל שסוכ"ס יהי' גם בגילוי, שיתחיל להרגיש את האור.

טז. וזהו גם הביאור בנוגע לעבודת כל אחד מישראל, שבכל יום ויום מתחילה העבודה מחדש, החל מאמירת "מודה אני", בדרך הודאה, ולאח"כ צריך לומר ברכות השחר, גם בדרך הודאה עדיין — דלכאורה טוען הוא: הרי אתמול היו אצלו כל המדריגות שבתפלה, ואילו היום אוהז הוא בהודאה בלבד?

ועל זה אומרים, שלא יפול לב האדם עליו, מצד ב' טעמים הנ"ל: לכל לראש יש להודות להקב"ה על שנתן לו עכ"פ את הענין דאמירת "מודה אני"! — זוהי אמנם דרגא נמוכה, הוא עדיין אינו אוהז בשמו"ע, ואפילו לא בק"ש וברכותי, ואפילו לא בפסוקי דזמרה, ועד שעדיין לא היתה אצלו הכניסה לבית-הכנסת, לא מבעי כניסה פנימית, אלא אפילו לא כניסה חיצונית, שהרי הכניסה לבית-הכנסת היא באמירת "מה טובו", שאז אומרים "ואני ברוב חסדך אבוא ביתך"⁶⁶, אבל אעפ"כ, הרי הוא אומר "מודה אני", ומיד מסתלקת רוח הטומאה מכל גופו, ונשארת רק על ראשי אצבעותיו⁶⁷, וכאשר ימשיך לעסוק בעבודתו, בודאי יגיע לשמו"ע.

זאת ועוד: גם עבודתו אתמול פעלה פעולה ונשארה בפנימיותו, ורק מצד הענין ד"בא בימים" נקבע הסדר שיש להתחיל עוד הפעם מחדש מאמירת "מודה אני", וכאשר אומר "מודה אני", אזי "מעט מעט אגרשנו", וסוכ"ס יתגלה מה שפעלה עבודתו הקודמת בפנימיותו, והחושך שבנפשו יתבטל לגמרי.

(67) ראה שו"ע אדה"ז או"ח (מהדר"ק) ס"ד ס"ד. וראה גם אג"ק ח"ג ע' קמח.

(65) אבות פ"א מי"ז.
(66) תהלים, ה, ח.

יז. ועד"ז גם בכללות השנה:

כאשר יוצאים מחודש תשרי, ומתחילה עוד הפעם העבודה ד"יעקב הלך לדרכו"⁶⁸, ושוב ישנם קשיים בעבודה כו' — אזי תופס את ראשו ("כאפט ער זיך פארן קאָפּ") וצועק: געוואָלד! איפה ההתלהבות והרעש, "דער שטורעם און ליאַרעם", שהי' אצלו בחודש תשרי, היכן הם עתה?! והמענה על זה — שפעולת ההתלהבות כו' דחודש תשרי נשארה בתקפה בפנימיותו, אלא שכן הוא סדר העבודה, שבחודש מרחשון מתחיל הענין דירידת גשמים (לאחרי ברכת הגשמים בשמיני-עצרת, המועד האחרון דחודש תשרי), וענין הגשמים הוא — כפי שכותב כ"ק מו"ח אדמו"ר⁶⁹ בנוגע לגשמי ברכה — שתחילה צריכים לחרוש, ואח"כ צריכים לזרוע גרעין, שאמנם אין בו לא טעם ולא ריח, אבל אעפ"כ המעשה הוא העיקר, ודוקא עי"ז פועל הגשם פעולתו, ומתחילים להתגלות כל הענינים שאספו ולקטו בחודש תשרי, ובאים באופן של צמיחה, בתוספת ובריבוי.

*

יח. בענין "זקן בא בימים", מבואר במק"א⁷⁰, ש"זקן" הוא בחי ז"א, ו"בא בימים" הוא בחי' מלכות, כי בחי' המלכות היא שרש הזמן.

ויש לתווכך ענין זה עם המבואר לעיל:

ובהקדם המבואר בתו"א פרשת תרומה⁷¹ בענין ז"א ומלכות, שזוהי"ע "כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה"⁷², והיינו, שז"א הוא סוף עולמות הא"ס, ומלכות היא שרש הנבראים.

והנה, אף שז"א הוא בכלל עולמות הא"ס, הרי, מזה שאומרים שהוא "סוף עולמות הא"ס", מובן, שזוהי כבר "הגשמה" לגבי "אין סוף", שפירושו שאין לו סוף והגבלה.

אבל אעפ"כ, גם לאחרי "הגשמה" זו, הרי הוא בכלל עולמות הא"ס. ולאחרי כן ישנו גם הענין ד"בא בימים", בחי' המלכות, שרש הנבראים. וענין זה ש"זקן" הוא בחי' ז"א — מתאים עם המבואר לעיל (ס"ו) ש"זקן" קאי על העבודה שמצד הנשמה:

(70) ראה אוה"ת פרשתנו (כרך ד) תשפ, א ואילך. (כרך ז) תתתז, א ואילך.

(71) פא, א"ב.

(72) תרומה כה, יט. ויקהל לו, ח.

(68) ויצא לב, ב. וראה סה"ש תרצ"ו ע' 43. וש"ג.

(69) ראה סה"ש היש"ת ע' 41. אג"ק שלו ח"ד ס"ע רעט ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום יום" ב אדר שני).

ידוע⁷³ שלא כל הנשמה מתלבשת בגוף, וראי' לדבר, שהרי מצינו ש"מלאך בשליש עולם עומד"⁷⁴, וא"כ, נשמה שלמעלה ממלאך, בודאי אינה יכולה להתלבש בגוף, ומה שמתלבש בגוף הרי זה רק הארת הנשמה. ונמצא, שגם עבודת הנשמה מצד עצמה היא בבחי' ירידה והגשמה לגבי עצם הנשמה כמו שהיא למעלה — דוגמת בחי' ז"א, סוף עולמות הא"ס, שהוא בבחי' הגשמה לגבי עולמות הא"ס.

ואעפ"כ, אין זה מספיק עדיין, אלא צריכה להיות גם העבודה ד"בא בימים", בחי' המלכות, שרש הזמן, שענינו בעבודה הוא בירור נפש הבהמית, כנ"ל (ס"ו).

ועפ"ז יובן גם המאמר או אגה"ק של אדמו"ר הזקן (הנ"ל סי"ד) — חסר סיום הענין.

* * *

ט. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה ויצחק בא מבוא באר לחי רואי.

* * *

כ. בהמדובר לעיל בענין "זקן בא בימים", יש לומר גם שייכות מיוחדת לקביעות שנה זו, שיום הש"ק זה הוא גם שבת מברכים חודש כסלו⁷⁵:

הנקודה של חודש כסלו הקרובה אלינו היא — היותו חודש השלישי⁷⁶ שבו נתגלתה פנימיות התורה באופן של הבנה והשגה ע"י תורת החסידות. וע"ד משנת"ל (במאמר⁷⁷) שתחילה צריך להיות "נפשי כעפר לכל תהי", ועי"ז נעשה אח"כ "פתח לבי בתורתך"⁷⁸ — הי' תחילה העלם על תורת החסידות, ואח"כ הי' הגילוי בי"ט כסלו, ראש השנה לתורת החסידות ולדרכי החסידות⁷⁹.

וזהו גם הנקודה של חנוכה, שבו הי' נס השמן, והרי שמן מורה

73 ראה תו"מ חי"א ריש ע' 57. וש"נ.

74 ראה בר" פס"ח, יב.

75 סעיף זה נדפס בקיצור בלקו"ש ח"ג

הנ"ל ע' 780.

76 ראה לקו"ש ח"א פ' וישלח סט"ז (ע')

75 תו"מ חי"ח ע' 209. וש"נ, שבחודש

השלישי לניסן (צדיקים) הי' התגלות נגלה

דתורה, ובחודש השלישי לתשרי (בעלי תשובה)

הי' התגלות פנימיות התורה, עיי"ש בארוכה.

77 פ"ב (לעיל ס"ע 189 ואילך).

78 נוסח "אלקי נצור כו" בסוף תפלת

העמידה (ברכות יז, א).

79 אג"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"א ע' רנט.

וש"נ (נעתק ב"היום יום" בתחלתו). לקו"ד

ח"ד תשנט, ב ואילך. אגה"ק של כ"ק אדמו"ר

מהורש"ב נ"ע, ד' ט"ז כסלו תרס"ב.

פאקסימיליא מהאגרת נדפסה בקונטרס

"ומעין" ע' 17.

על רזין דרזין (כידוע⁸⁰ שייך מורה על רזין, ושמן מורה על רזין דרזין), ושמן זה מאיר על פתח ביתו מבחוץ⁸¹, שזהו ענין גילוי החסידות בכל מקום — הפצת המעיינות חוצה, ופשיטא שצריך להיות גם הפצת המעיינות פנימה. וגדולה מעלת נרות חנוכה שקיימים לעולם, כמ"ש הרמב"ן בר"פ בהעלותך.

וזהו הקשר עם האמור לעיל בענין "שני אלפים תורה", שמצד ענין התורה נעשית ההתכללות ד"זקן" ו"בא בימים" — שבעיקר הרי זה בפנימיות התורה, שענינה הוא שלימות ההתכללות של שני הקוים, כדאיתא בזהר⁸² על פנימיות התורה: "דלית תמן לא קשיא מסטרא דרע ולא מחלוקת מרוח הטומאה"; אין שם קושיות ומחלוקות, אלא שלום והתכללות.

כא. ויש לקשר זה גם עם הפרשה שעומדים לקרוא עתה — פרשת תולדות:

בפרשת תולדות מדובר אודות כל שלשת האבות. — יש אמנם עוד פרשיות שבהן נזכרו כל שלשת האבות, אבל רק בדרך אגב כו', ואילו בפרשה זו מבואר עיקר ענינם של כל שלשת האבות:

אברהם — כמ"ש⁸³ "אברהם הוליד את יצחק", דכיון שאברהם טען "ואנכי הולך עירי גו' הן לי לא נתתה זרע"⁸⁴, נמצא, שבלידת יצחק מתבטא עיקר ענינו של אברהם.

יצחק — שעיקר עבודתו היתה חפירת בארות, כמסופר בארוכה בפרשת תולדות⁸⁵.

וגם יעקב — שהרי בפרשת תולדות מסופר אודות ברכות יעקב: "ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ וגו'"⁸⁶, הן ברוחניות, והן בפשטות הענינים ("אין מקרא יוצא מידי פשוטו"⁸⁷), כולל גם "הוה גביר לאחיק"⁸⁸, שזהו הענין ד"עמדו זרים ורעו צאנכם"⁸⁹ שיתגלה לעתיד (כמשנת"ל במאמר⁹⁰), שזוהי תכלית השלימות דיעקב.

והנה, ענין האבות אינו כמו ענין השבטים, שיש מי ששייך לשבט

(85) כו, יח ואילך.	(80) ראה בארוכה אמ"ב שער הק"ש
(86) כז, כח.	ספנ"ג ואילך.
(87) שבת סג, א. וש"נ.	(81) שבת כא, ב.
(88) שם, כט.	(82) ח"ג קכד, ב. הובא ונתבאר בתניא
(89) ישעי' סא, ה.	אגה"ק סכ"ו.
(90) פ"ג פ"ו (לעיל ע' 190. ס"ע 196	(83) ר"פ תולדות.
ואילך).	(84) לך לך טו, ב"ג.

ראובן, ויש מי ששייך לשבט שמעון וכו', משא"כ ענין האבות ישנו אצל כל אחד מישראל, שזהו שאומרים "אלקינו ואלקי אבותינו אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב"⁹¹.

וענין האבות שבכל אחד מישראל הו"ע ג' הקוין⁹²: גמילות חסדים, עבודה ותורה, כידוע שעבודת אברהם היתה באופן שהאכיל והשקה כו' ואח"כ אמר ברכו למי שאכלתם משלו⁹³, שזהו הקו דגמילות חסדים, מלמעלה למטה; עבודת יצחק בחפירת בארות — קו העבודה מלמטה למעלה, ויעקב — קו התורה.

וכיון שבפרשה זו נזכרו כל ג' האבות, לא רק בדרך טפל, אלא עיקר ענינם, נמצא, שבפרשה זו ישנו ענין התכללות כל ג' הקוין.

וענין זה מהוה נתינת-כח לכל אחד מישראל, שיעסוק בכל הקוין, שכללותם הם ב' הענינים ד"זקן" ו"בא בימים", דהיינו, הן העבודה עם עצמו והן העבודה עם הזולת, ולא רק באופן שא' מהם יהי' טפל לזולתו, אלא באופן שכל קו הוא עיקר.

93) ראה סוטה יו"ד, רע"ב. ב"ר פמ"ט, ד. ספנ"ד. הובא בפרש"י עה"ת וירא כא, לג.

91) ראה תו"א ר"פ וארא. ובכ"מ.
92) ראה זח"א ר"פ ויצא (בס"ת). מג"ע
אופן רנ (בסופו), ועה"ת ר"פ לך לך. ועוד.